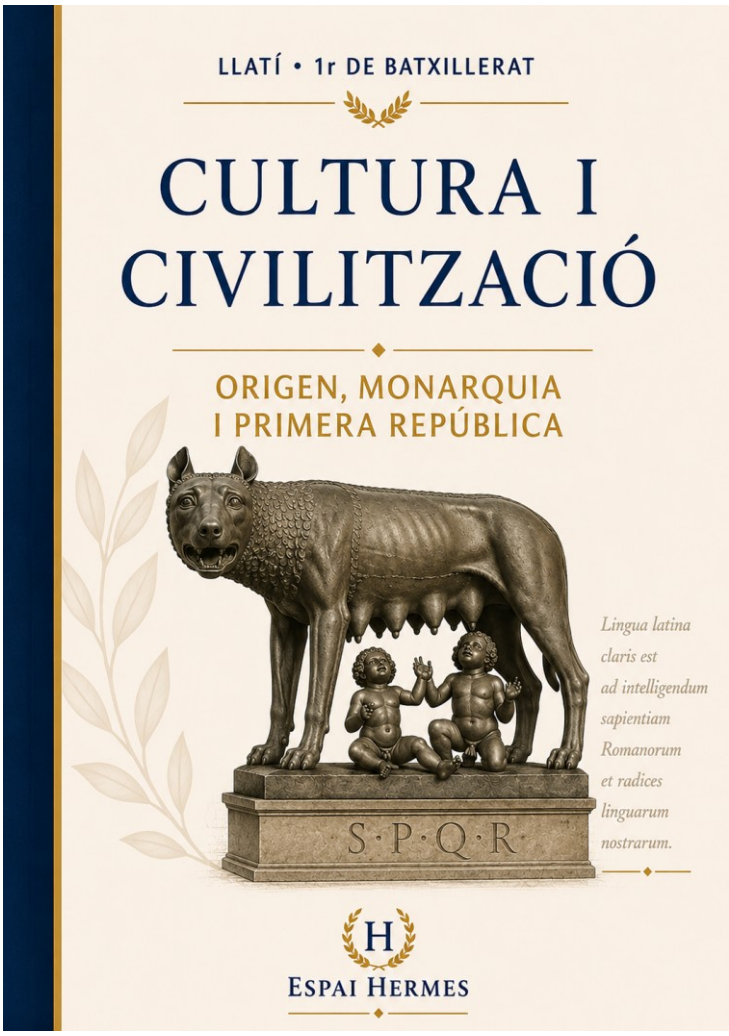

LLATÍ 1r BATXILLERAT

Cultura i civilització

La història de Roma és la història d'una petita ciutat situada a la riba del riu Tíber que, al llarg dels segles, es va convertir en un dels imperis més extensos i influents de l'antiguitat. Tanmateix, abans de conquerir territoris i dominar pobles, Roma va construir la seva identitat a partir de mites, tradicions i institucions que van marcar profundament la seva manera d'entendre el món. Conèixer els seus orígens ens permet comprendre els fonaments polítics, socials i culturals d'una civilització que encara avui és present en les nostres lleis, les nostres llengües i les nostres formes de govern.

En aquest quadern estudiarem el naixement de Roma, des dels relats llegendaris d'Enees, Ròmul i Rem fins a l'organització de la Monarquia i els primers segles de la República. Descobrirem com els romans van explicar els seus orígens, quines institucions van crear per governar-se i quins conflictes van modelar la seva societat. Aquest viatge ens ajudarà a entendre com una petita comunitat del Laci va posar les bases d'una de les civilitzacions més importants de la història.

https://espaihermes.com
ISBN: 978-84-09-76230-9

CONTINGUT

PRESENTACIÓ 1
Competències específiques que s'avaluen: *1*
Criteris d'avaluació associats *1*
ELS ORÍGENS DE ROMA: ENTRE EL MITE I LA HISTÒRIA 2
ENEES I L'ORIGEN TROIÀ DELS ROMANS 2
LES DADES HISTÒRIQUES I ARQUEOLÒGIQUES 2
LA CIUTAT DELS SET TURONS 3
UNA SITUACIÓ GEOGRÀFICA PRIVILEGIADA 3
IN MEMORIA MANET 4
EL RITUS DE FUNDACIÓ 4
LA RETÍCULA HIPODÀMICA 4
LA MONARQUIA ROMANA (753-509 AC) 6
ENTRE LA LLEGENDA I LA HISTÒRIA 6
Les institucions de la Roma monàrquica *6*
Els set reis de Roma *7*
La influència etrusca *8*
LA REPÚBLICA ROMANA 9
LA PRIMERA REPÚBLICA ROMANA: PODER, CIUTADANIA I EXPANSIÓ 9
DE LA CAIGUDA DE LA MONARQUIA A LA CONQUESTA D'ITÀLIA 9
Què significa res publica? *9*
Del rei als magistrats *9*
LES CLASSES SOCIALS 10
El conflicte entre patricis i plebeus *10*
Les institucions de la República romana *10*
Les magistratures republicanes *11*
LA PRIMERA EXPANSIÓ ROMANA: DEL LACI A ITÀLIA 12
Cronologia bàsica de la primera república *12*
IN MEMORIA MANET 13
L'EXPANSIÓ DE ROMA FORA D'ITÀLIA: LES GUERRES PÚNIQUES 13
ROMA ES CONVERTEIX EN UNA POTÈNCIA ITALIANA 13
CARTAGO, LA GRAN RIVAL DE ROMA 14
LA PRIMERA GUERRA PÚNICA 14
264-241 aC *14*
Conseqüències de la Primera Guerra Púnica *14*
ENTRE DUES GUERRES: CARTAGO MIRA CAP A HISPÀNIA 15
LA SEGONA GUERRA PÚNICA 15
218-201 aC *15*
L'arribada dels romans a Empòrion *16*
Empòrion i Emporiae *16*
EMPÒRION: *PORTA D'ENTRADA A LA PENÍNSULA IBÈRICA* 16
EL FINAL DE LA SEGONA GUERRA PÚNICA 16
Conseqüències generals de les guerres púniques *17*
IN MEMORIA MANET 17

ISBN: 978-84-09-76230-9

PRESENTACIÓ

La cultura romana constitueix un dels pilars fonamentals de la civilització occidental. Molts aspectes de la nostra vida quotidiana —la llengua, el dret, les institucions polítiques, l'urbanisme o les manifestacions artístiques— tenen les seves arrels en el món romà. Per aquest motiu, l'estudi de la cultura i la civilització de Roma no és només una mirada al passat, sinó també una eina per comprendre millor el present.

En aquest primer bloc ens endinsarem en els orígens de Roma, des de les narracions mítiques que expliquen la seva fundació fins a la consolidació de les primeres institucions polítiques durant la Monarquia i la República. Analitzarem com els romans van construir la seva identitat col·lectiva, com es va organitzar la societat i quins processos històrics van permetre que una petita ciutat del Laci iniciés el camí cap a la construcció d'un gran imperi.

L'estudi de la cultura romana requereix combinar coneixements històrics, literaris i arqueològics. Per això, al llarg del quadern treballarem amb fonts diverses —textos clàssics, mapes, cronologies, imatges i restes materials— que ens permetran apropar-nos al món romà amb una mirada crítica i rigorosa. L'objectiu final és desenvolupar una comprensió global de la civilització romana i reconèixer la seva pervivència en la nostra societat.

COMPETÈNCIES ESPECÍFIQUES QUE S'AVALUEN:

Aquest bloc contribueix especialment al desenvolupament de les competències específiques de **Llatí I** establertes al currículum de Batxillerat.

- **CE4. Analitzar i valorar la pervivència del llegat romà:** reconèixer i explicar la influència de la civilització romana en les institucions, les llengües, el dret, la cultura i les formes de vida de les societats actuals.
- **CE5. Interpretar i analitzar aspectes fonamentals de la civilització romana:** comprendre els principals processos històrics, polítics, socials i culturals de Roma, utilitzant fonts diverses i establint relacions amb altres períodes històrics.
- **CE6. Valorar críticament el patrimoni històric, cultural i arqueològic:** identificar i apreciar les manifestacions del patrimoni romà, desenvolupant actituds de respecte, conservació i difusió del llegat clàssic.
- **CE7. Cercar, seleccionar i comunicar informació de manera rigorosa: u**tilitzar fonts d'informació diverses per elaborar explicacions, argumentacions i síntesis sobre el món romà emprant un llenguatge adequat i una terminologia específica.

CRITERIS D'AVALUACIÓ ASSOCIATS

L'alumnat haurà de ser capaç de:

- Explicar els principals mites relacionats amb els orígens de Roma.
- Situar cronològicament les etapes de la Monarquia i la Primera República.
- Descriure les institucions polítiques fonamentals dels primers segles de Roma.
- Analitzar les diferències entre fonts mítiques i fonts històriques.
- Interpretar textos, mapes, cronologies i imatges relacionades amb el món romà.
- Reconèixer elements del llegat romà presents en la societat actual.
- Elaborar síntesis i exposicions utilitzant vocabulari històric adequat.
- Participar activament en activitats d'investigació, reflexió i debat sobre la civilització romana.

ISBN: 978-84-09-76230-9

ELS ORÍGENS DE ROMA: ENTRE EL MITE I LA HISTÒRIA

L'origen de Roma es troba a mig camí entre la llegenda i la història. Els mateixos romans explicaven el naixement de la seva ciutat a través de relats mítics que transmetien els seus valors, les seves creences i la seva identitat col·lectiva. Al mateix temps, l'arqueologia moderna ha permès reconstruir alguns aspectes dels primers assentaments humans que van donar lloc a la futura capital de l'Imperi.

Per comprendre els inicis de Roma cal combinar, doncs, les fonts literàries antigues amb les evidències històriques i arqueològiques.

ENEES I L'ORIGEN TROIÀ DELS ROMANS

Segons explica l'historiador romà **Tit Livi a la seva obra *Ab urbe condita*** (*Des de la fundació de la ciutat*), els romans es consideraven descendents dels supervivents de Troia.

Després de la destrucció de la ciutat pels grecs, el príncep troià Enees, fill de la deessa Venus i del mortal Anquises, va aconseguir fugir amb un grup de companys. Després d'un llarg viatge pel Mediterrani, va arribar al Laci, una regió situada al centre de la península Itàlica.

Allà va fundar la ciutat de Lavínium i es va integrar entre els pobles llatins. El seu fill Ascani, també conegut com a Iulus, va fundar posteriorment la ciutat mítica d'Alba Longa. Segons la tradició, aquesta ciutat va ser governada durant més de quatre segles pels descendents d'Ascani fins al naixement de Ròmul i Rem, els futurs fundadors de Roma.

Mitjançant aquest relat, els romans vinculaven els seus orígens amb els herois de la guerra de Troia i atribuïen un origen diví a la seva comunitat.

LES DADES HISTÒRIQUES I ARQUEOLÒGIQUES

Més enllà de la llegenda, les investigacions arqueològiques indiquen que els primers assentaments humans de la zona de Roma es van establir sobre diversos turons situats a la riba del riu Tíber.

Aquests turons estaven envoltats per zones pantanoses i aiguamolls que dificultaven l'ocupació de les terres baixes. Per aquest motiu, les primeres comunitats es van instal·lar principalment al Palatí, el mateix turó que la tradició relaciona amb Ròmul.

ISBN: 978-84-09-76230-9

Els habitants d'aquests assentaments es dedicaven sobretot a la ramaderia i a una agricultura de subsistència. Aquest fet podria explicar per què la tradició presenta Ròmul i Rem com a pastors.

La data tradicional de la fundació de Roma és l'any **753 aC**, una cronologia que coincideix aproximadament amb les restes arqueològiques d'una antiga muralla localitzada al Palatí.

Durant els segles VIII i VII aC, els pobles del Laci van experimentar importants transformacions econòmiques i socials. El contacte amb les colònies gregues del sud d'Itàlia i la influència de la civilització etrusca van afavorir el creixement dels assentaments i l'aparició de les primeres formes d'organització urbana.

Cap al segle VII aC, el drenatge dels aiguamolls situats entre els turons va permetre la construcció d'un espai públic comú: el futur Fòrum Romà. Aquest procés va afavorir la unificació progressiva de les diverses comunitats que acabarien formant la ciutat de Roma.

LA CIUTAT DELS SET TURONS

La tradició romana afirmava que Roma havia nascut de la unió de diverses comunitats establertes als anomenats set turons:

- Palatí
- Capitoli
- Aventí
- Quirinal
- Viminal
- Esquilí
- Celi

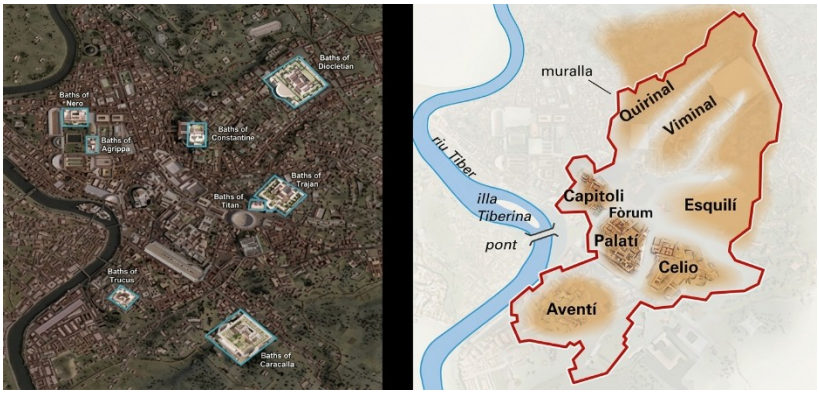

Aquest conjunt de poblacions, conegut amb el nom de *Septimontium*, va evolucionar gradualment cap a una única ciutat.

La llegenda del rapte de les sabines simbolitza probablement la integració entre diferents pobles de la regió, especialment llatins i sabins. D'aquesta manera, els mateixos mites fundacionals transmeten una idea que es mantindrà al llarg de la història romana: Roma és una comunitat oberta, formada per la incorporació progressiva de pobles diversos.

Aquesta capacitat d'integració serà una de les claus de l'èxit de Roma durant els segles posteriors.

UNA SITUACIÓ GEOGRÀFICA PRIVILEGIADA

L'èxit inicial de Roma també s'explica per la seva excel·lent situació geogràfica.

La ciutat es trobava en una zona fàcil de defensar, protegida pels turons i situada a la riba del riu Tíber. A més, controlava importants rutes comercials que connectaven el centre de la península amb la costa mediterrània.

Roma dominava el pas de la *Via Salaria*, utilitzada per transportar la sal des de la costa cap a l'interior, i es trobava en un dels pocs punts on era possible travessar còmodament el Tíber.

ISBN: 978-84-09-76230-9

La seva posició estratègica afavorí el comerç, els intercanvis culturals i el creixement econòmic, convertint-la progressivament en la ciutat més important del Laci.

IN MEMORIA MANET

✓ Els romans es consideraven descendents d'Enees i dels supervivents de Troia.

✓ La data tradicional de fundació de Roma és el **753 aC**.

✓ Els primers assentaments es van establir als turons situats al voltant del riu Tíber.

✓ La unificació dels diversos nuclis de població va donar origen a la ciutat de Roma.

✓ La situació geogràfica de Roma va afavorir el seu desenvolupament polític i econòmic.

EL RITUS DE FUNDACIÓ

La fundació d'una ciutat romana seguia un conjunt de cerimònies religioses d'origen etrusc destinades a obtenir la protecció divina i a delimitar l'espai urbà. Aquest ritual constava de diverses fases:

- **Inauguratio: E**ls sacerdots consultaven la voluntat dels déus abans d'iniciar la fundació de la ciutat. Els àugurs interpretaven principalment el vol i el comportament dels ocells, mentre que els harúspexs examinaven les vísceres dels animals sacrificats per conèixer els designis divins.
- **Limitatio:** es traçava el perímetre sagrat de la futura ciutat, anomenat *pomerium*. Aquest espai delimitava la zona protegida pels déus i establia els límits religiosos de la comunitat. També es marcaven els dos eixos principals de l'urbanisme romà: el *cardo maximus* (eix nord-sud) i el *decumanus maximus* (eix est-oest).
- **Consacratio: f**inalment, es realitzava una cerimònia religiosa amb sacrificis i ofrenes per consagrar oficialment la ciutat a la protecció dels déus.

LA RETÍCULA HIPODÀMICA

La retícula hipodàmica és un model urbanístic basat en una xarxa regular de carrers que es creuen en angle recte i formen illes de cases de planta rectangular. El seu nom prové d'Hipòdam de Milet, arquitecte grec del segle V aC, considerat un dels primers teòrics de l'urbanisme.

Els romans van adoptar i perfeccionar aquest sistema perquè facilitava l'organització de l'espai urbà, la construcció d'edificis públics i la circulació de persones i mercaderies. Els carrers principals seguien habitualment els eixos del *cardo maximus* i del *decumanus maximus*, al voltant dels quals s'organitzava la resta de la ciutat.

Aquest model presentava diversos avantatges, com la facilitat per parcel·lar el terreny, l'ordre en la distribució dels espais i una millor planificació urbana. Tanmateix, també podia allargar alguns trajectes i limitar l'adaptació a les característiques naturals del terreny.

ISBN: 978-84-09-76230-9

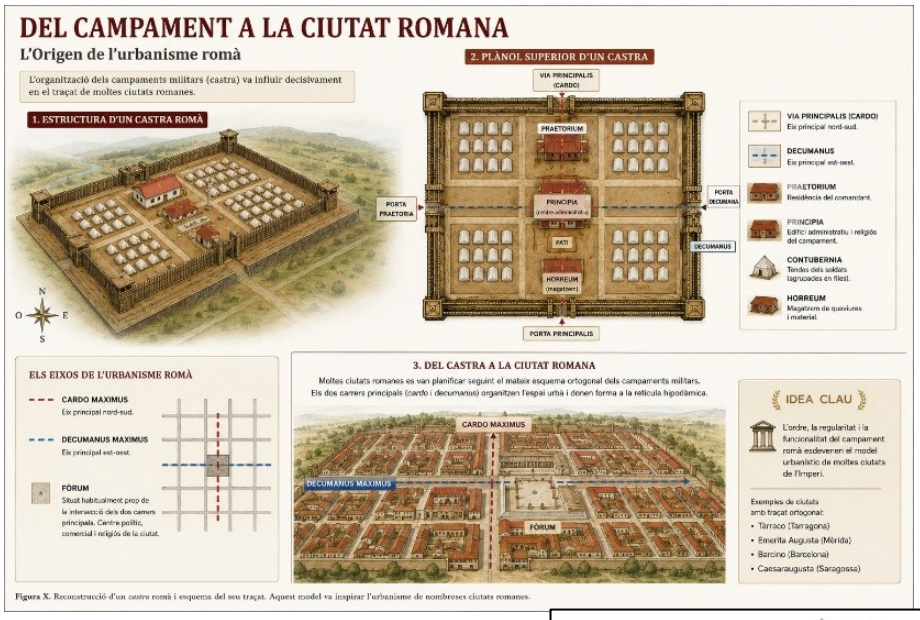

Figura X. Reconstrucció d'un *castra* romà i esquema del seu traçat. Aquest model va inspirar l'urbanisme de nombroses ciutats romanes.

La retícula hipodàmica no només es va aplicar a les ciutats, sinó també als campaments militars romans (*castra*), que sovint es convertien posteriorment en el nucli originari de noves ciutats.

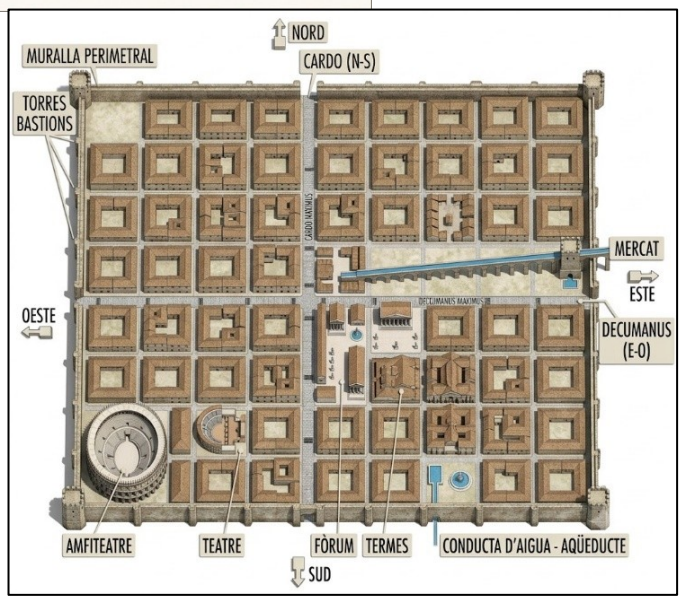

IN MEMORIA MANET

- ✓ La fundació d'una ciutat romana era un acte religiós d'origen etrusc.
- ✓ El ritual començava amb la **inauguratio**, és a dir, la consulta de la voluntat dels déus.
- ✓ Durant la **limitatio** es delimitava el *pomerium*, l'espai sagrat de la ciutat.
- ✓ També es traçaven els dos eixos principals: el **cardo maximus** (nord-sud) i el **decumanus maximus** (est-oest).
- ✓ La **consacratio** consistia en un sacrifici ritual que posava la ciutat sota la protecció dels déus.
- ✓ Els romans van adoptar la **retícula hipodàmica**, una xarxa de carrers que es creuen en angle recte.
- ✓ Aquest model urbanístic es va aplicar tant als campaments militars (*castra*) com a moltes ciutats de l'Imperi.
- ✓ El fòrum se situava habitualment prop de la intersecció del *cardo* i el *decumanus*, convertint-se en el centre polític, religiós i comercial de la ciutat.

ISBN: 978-84-09-76230-9

LA MONARQUIA ROMANA (753-509 aC)

ENTRE LA LLEGENDA I LA HISTÒRIA

Després de la fundació de Roma, la tradició situa al capdavant de la ciutat una sèrie de set reis que haurien governat entre els anys 753 i 509 aC. La informació que conservem sobre aquest període prové principalment d'autors romans com Tit Livi i Dionís d'Halicarnàs, que van escriure molts segles després dels fets.

Per aquest motiu, resulta difícil distingir quins elements són històrics i quins formen part de la llegenda. Malgrat això, els relats monàrquics reflecteixen l'evolució real d'una petita comunitat llatina cap a una ciutat cada vegada més organitzada i poderosa.

La Monarquia constitueix el primer període de la història romana i finalitza l'any 509 aC amb l'expulsió de l'últim rei i la instauració de la República.

LES INSTITUCIONS DE LA ROMA MONÀRQUICA

Durant la Monarquia, el govern de Roma es basava en tres institucions principals:

- **El rei (*rex*):** era la màxima autoritat política, militar i religiosa de la ciutat. Les seves funcions principals eren:
  - Dirigir l'exèrcit.
  - Administrar la justícia.
  - Presidir les cerimònies religioses.
  - Convocar les assemblees.
  - Representar la ciutat davant altres pobles.

  Tot i el seu gran poder, el rei no era considerat un déu ni podia governar completament al marge de la comunitat.
- **El Senat:** era una assemblea formada pels caps de les famílies més importants (*patres*). Les seves funcions eren:
  - Aconsellar el rei.

ISBN: 978-84-09-76230-9

- Participar en l'elecció del nou monarca.
- Garantir la continuïtat política de la ciutat.

Amb el pas del temps, el Senat es convertiria en una de les institucions més influents de Roma.

- **Les assemblees populars:** els ciutadans es reunien en assemblees per ratificar algunes decisions importants i participar en determinats actes polítics i religiosos.
  - Encara que el seu poder era limitat, aquestes assemblees representen els primers mecanismes de participació ciutadana.

ELS SET REIS DE ROMA

La tradició romana atribueix la construcció de la ciutat a set reis.

- **Ròmul (753-716 aC)**: simbolitza el naixement polític de Roma
  - Segons la llegenda, va fundar Roma i va donar nom a la ciutat.
  - Durant el seu regnat:
    - Es van organitzar les primeres institucions.
    - Es va crear el Senat.
    - Es va dividir la població en tribus.
    - Es va produir el famós rapte de les sabines.
- **Numa Pompili (715-673 aC)**: representa l'ordre religiós i moral de la ciutat
  - D'origen sabí, és recordat com un rei pacífic i religiós.
  - La tradició li atribueix:
    - L'organització del culte religiós.
    - La creació de diversos sacerdocis.
    - La reforma del calendari.
- **Tul·li Hostili (673-642 aC):** simbolitza el poder militar romà.
  - Va reprendre l'expansió militar de Roma.
  - El seu principal èxit fou la destrucció d'Alba Longa.
- **Anc Marci (642-617 aC)**: representa l'obertura econòmica de Roma
  - Va combinar l'activitat militar amb el desenvolupament econòmic.
  - Durant el seu regnat:
    - Es va fundar el port d'Òstia.
    - Es van millorar les comunicacions.
    - Es va afavorir el comerç.
- **Tarquini Prisc (616-578 aC)**: el seu regnat mostra la influència etrusca sobre Roma
  - Va ser el primer rei d'origen etrusc.
  - La tradició li atribueix:
    - L'ampliació del Senat.
    - La construcció de grans obres públiques.
    - L'inici del Circ Màxim.
- **Servi Tul·li (578-535 aC)** les seves reformes van influir profundament en la futura República
  - És considerat un dels grans reformadors de Roma.
  - Va impulsar:
    - El primer cens de ciutadans.
    - La reorganització militar.
    - La divisió de la població segons la riquesa.
- **Tarquini el Superb (535-509 aC):** últim rei de Roma

ISBN: 978-84-09-76230-9

- Segons la tradició, va governar de manera autoritària.
- La seva expulsió va ser conseqüència del descontentament provocat pels abusos de poder atribuïts a la seva família.

L'any 509 aC els romans van abolir la monarquia i van instaurar la República.

LA INFLUÈNCIA ETRUSCA

Durant els darrers reis, Roma va rebre una forta influència de la civilització etrusca. Els etruscs van contribuir al desenvolupament de:

- L'urbanisme.
- Les tècniques constructives.
- Les obres públiques.
- Alguns rituals religiosos.
- Els símbols del poder polític.

IN MEMORIA MANET

✓ La Monarquia romana es va estendre tradicionalment entre els anys 753 i 509 aC.
✓ El govern es basava en tres institucions principals: el rei, el Senat i les assemblees populars.
✓ Ròmul és considerat el fundador mític de Roma.
✓ Numa Pompili va organitzar la religió romana.
✓ Tul·li Hostili va destruir Alba Longa.
✓ Anc Marci va impulsar el comerç i va fundar Òstia.
✓ Els darrers reis van ser d'origen etrusc.
✓ Servi Tul·li va realitzar el primer cens de ciutadans.
✓ Tarquini el Superb va ser l'últim rei de Roma.
✓ L'any 509 aC es va instaurar la República.

ISBN: 978-84-09-76230-9

LA REPÚBLICA ROMANA

LA PRIMERA REPÚBLICA ROMANA: PODER, CIUTADANIA I EXPANSIÓ

DE LA CAIGUDA DE LA MONARQUIA A LA CONQUESTA D'ITÀLIA

La República romana va néixer l'any 509 aC, després de l'expulsió de Tarquini el Superb, l'últim rei de Roma. Segons la tradició, els romans van rebutjar la monarquia perquè l'associaven amb l'abús de poder i amb el govern personal d'un sol individu.

El nou sistema polític va rebre el nom de res publica, expressió que significa «la cosa pública» o «allò que pertany a la comunitat». Aquesta idea és fonamental: el poder ja no havia de dependre d'un rei, sinó de diverses institucions que es controlaven mútuament.

Tanmateix, la República no era una democràcia moderna. La participació política estava limitada als ciutadans romans, i dins d'aquest grup existien diferències molt importants entre patricis i plebeus. Per això, la primera etapa republicana es caracteritza per dues grans transformacions: la consolidació de les institucions polítiques i el conflicte social entre els grups que volien participar en el govern de la ciutat.

QUÈ SIGNIFICA RES PUBLICA?

L'expressió llatina ***res publica*** està formada per ***res*** ("cosa", "assumpte"») i ***publica*** ("pública", "comuna"). Per als romans, la **República** era el sistema que havia d'evitar que una sola persona concentrés tot el poder.

Concepte	Significat	Idea clau
res publica	la cosa pública	el govern pertany a la comunitat de ciutadans
magistratus	magistrat	càrrec polític temporal i controlat
senatus	Senat	consell dels principals dirigents de Roma
civis	ciutadà	home lliure amb drets polítics segons la seva condició

DEL REI ALS MAGISTRATS

El canvi principal entre la Monarquia i la República fou la substitució del rei per diversos magistrats. Els romans van intentar evitar que el poder fos il·limitat mitjançant tres mecanismes:

- **Col·legialitat**: cada magistratura important era exercida, normalment, per més d'una persona.
- **Anualitat**: la majoria de càrrecs duraven només un any.
- **Responsabilitat**: els magistrats podien ser jutjats o criticats un cop acabat el seu mandat.

Aquest sistema no eliminava els conflictes, però impedia que un sol individu governés Roma de manera permanent.

ISBN: 978-84-09-76230-9

LES CLASSES SOCIALS

La societat romana republicana estava marcada per diferències jurídiques, econòmiques i polítiques. Els dos grups principals dels primers segles de la República van ser els patricis i els plebeus.

Grup social	Característiques principals
Patricis	Eren les famílies aristocràtiques més antigues. Controlaven inicialment el Senat, les magistratures i bona part de la religió pública.
Plebeus	Formaven la major part de la població lliure: petits propietaris, artesans, comerciants i pagesos. Al principi tenien menys drets polítics que els patricis.
Clients	Persones lliures vinculades a un patró poderós. Rebien protecció i ajuda a canvi de suport polític o serveis.
Esclaus	No eren ciutadans i no tenien drets polítics. La seva situació depenia del propietari i del context econòmic.
Dones	Les dones lliures formaven part de la comunitat familiar i religiosa, però no participaven en les magistratures ni en les assemblees polítiques.

EL CONFLICTE ENTRE PATRICIS I PLEBEUS

Durant els primers segles republicans, els plebeus van reclamar més protecció jurídica i més participació política. Aquest procés és conegut com el conflicte dels ordres.

Moment o institució	Importància
494 aC aproximadament	Primera secessió de la plebs: els plebeus abandonen simbòlicament la ciutat per pressionar els patricis.
Tribuns de la plebs	Creació d'uns representants capaços de defensar els plebeus i vetar decisions perjudicials.
Llei de les Dotze Taules	Primer gran codi escrit de lleis romanes. Va limitar l'arbitrarietat dels magistrats patricis.
Accés progressiu a les magistratures	Amb el temps, els plebeus van poder ocupar càrrecs polítics que inicialment estaven reservats als patricis.

Aquest conflicte no va destruir la República, sinó que va transformar-la. El sistema polític romà es va anar adaptant i va incorporar progressivament nous grups de ciutadans.

LES INSTITUCIONS DE LA REPÚBLICA ROMANA

El govern republicà es basava en l'equilibri entre tres elements: les magistratures, el Senat i les assemblees populars.

Institució	Qui en formava part?	Funció principal
Magistratures	Ciutadans escollits per exercir un càrrec temporal	Dirigir l'Estat, administrar justícia, gestionar finances, organitzar l'exèrcit o protegir la plebs.

Senat	Antics magistrats i membres de les famílies principals	Aconsellar els magistrats, controlar la política exterior, les finances i la continuïtat del govern.
Assemblees populars	Ciutadans romans organitzats segons criteris socials, militars o territorials	Votar lleis, escollir magistrats i decidir sobre alguns assumptes polítics.

LES MAGISTRATURES REPUBLICANES

Les magistratures eren càrrecs públics. Normalment eren anuals i col·legiades. A més, seguien una carrera política anomenada cursus honorum.

Magistratura	Nombre habitual	Funció	Idea clau
Cònsols	2	Dirigien l'exèrcit i presidien el govern.	Substitueixen el poder del rei, però de manera limitada.
Pretors	Diversos	Administraven justícia.	Fonament del desenvolupament del dret romà.
Qüestors	Diversos	Gestionaven finances públiques.	Primers càrrecs del cursus honorum.
Edils	Diversos	S'encarregaven del mercat, els edificis i els jocs públics.	Gestió de la vida urbana.
Censors	2 cada cinc anys	Elaboraven el cens i vigilaven la moral pública.	Classificació dels ciutadans segons riquesa i honor.
Tribuns de la plebs	Diversos	Defensaven els plebeus i podien exercir el veto.	Protecció política de la plebs.
Dictador	1, en cas d'emergència	Concentrava el poder durant un temps limitat.	Recurs excepcional, no una magistratura ordinària.

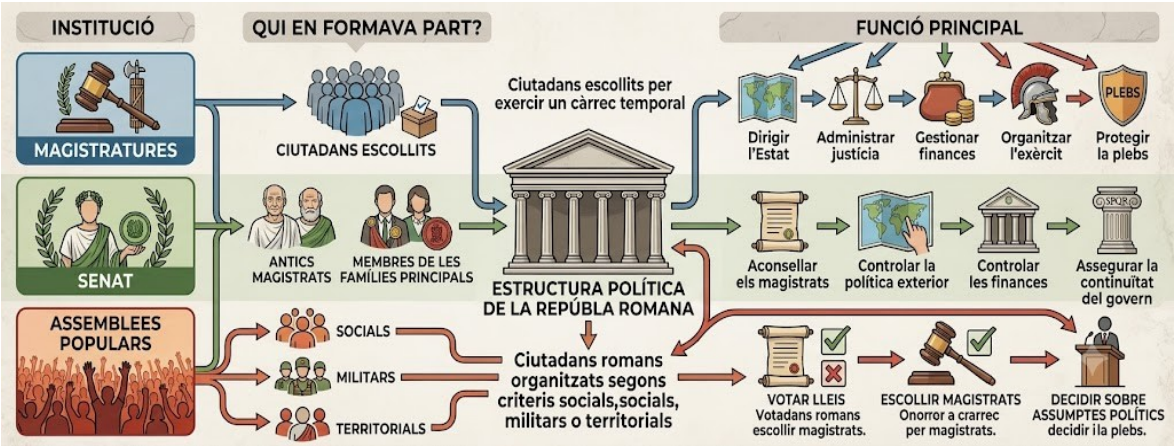

ISBN: 978-84-09-76230-9

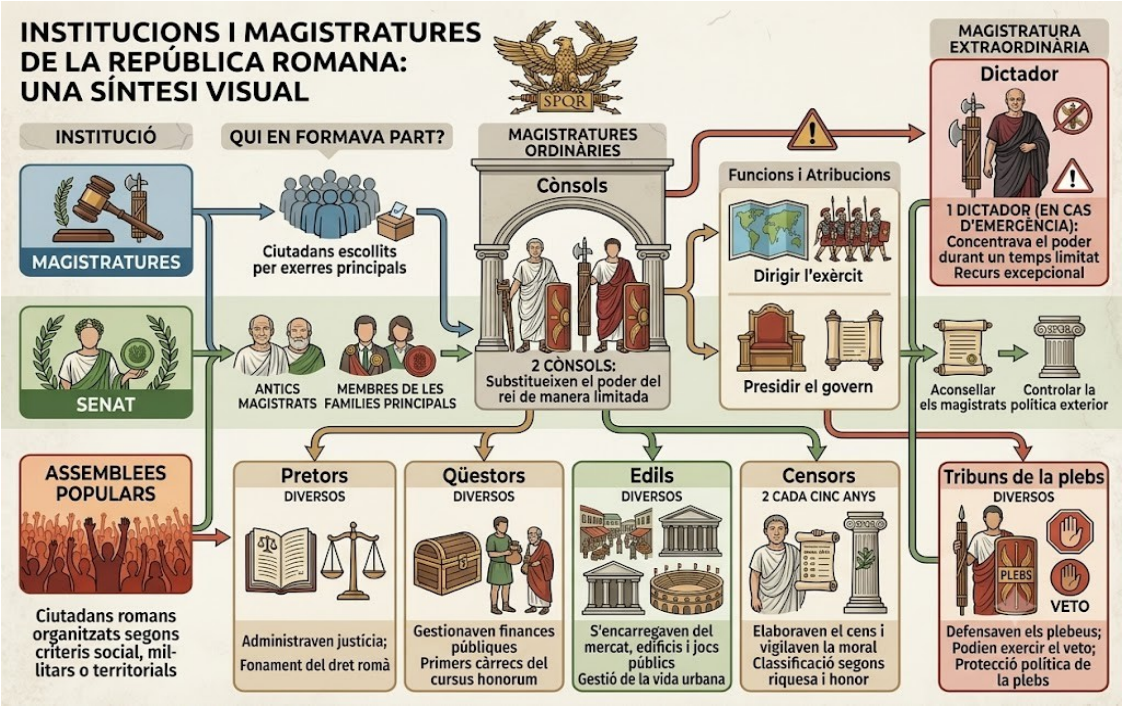

LA PRIMERA EXPANSIÓ ROMANA: DEL LACI A ITÀLIA

Mentre consolidava les seves institucions, Roma també va començar a dominar els pobles veïns. Durant els segles V i IV aC, va imposar-se progressivament al Laci i després al centre de la península Itàlica.

La força de Roma no es basava només en les victòries militars. També va saber establir aliances, fundar colònies i integrar pobles sotmesos amb diferents graus de drets. Aquesta capacitat d'integració ja apareixia simbòlicament en els mites fundacionals i es convertiria en una de les claus de l'èxit romà.

- Control del Laci: Roma s'imposa sobre les ciutats llatines veïnes.
- Guerres contra els samnites: Roma lluita pel domini del centre d'Itàlia.
- Construcció de vies: la Via Àpia facilita el moviment de tropes i mercaderies.
- Conflicte amb Pirros: Roma s'enfronta a un rei hel·lenístic i consolida el seu prestigi militar.
- Abans de les guerres púniques, Roma ja domina bona part de la península Itàlica.

CRONOLOGIA BÀSICA DE LA PRIMERA REPÚBLICA

- **509 aC:** Expulsió de Tarquini el Superb i instauració de la República.
- **Aprox. 494 aC:** Primera secessió de la plebs i creació del tribunat de la plebs.
- **451-450 aC:** Redacció de la Llei de les Dotze Taules.
- **367 aC:** Lleis Licínies-Sèxties, que van permetre l'accés plebeu al consolat.
- **343-290 aC:** Guerres samnites i expansió pel centre d'Itàlia.
- **312 aC:** Inici de la construcció de la Via Àpia, símbol de la capacitat organitzativa romana.
- **280-275 aC:** Guerra contra Pirros.
- **264 aC:** Inici de la Primera Guerra Púnica, moment en què Roma comença a projectar-se fora d'Itàlia.

ISBN: 978-84-09-76230-9

IN MEMORIA MANET

- ✓ La República romana comença tradicionalment l'any 509 aC i finalitza l'any 27 aC.
- ✓ El concepte res publica significa "*la cosa pública*" o "allò que pertany a la comunitat".
- ✓ Els romans van substituir el rei per magistrats anuals i col·legiats.
- ✓ Les institucions bàsiques de la República eren les magistratures, el Senat i les assemblees populars.
- ✓ Els patricis van controlar inicialment el poder polític i religiós.
- ✓ Els plebeus van reclamar drets polítics i protecció jurídica.
- ✓ Els tribuns de la plebs defensaven els interessos dels plebeus.
- ✓ La Llei de les Dotze Taules va ser un pas fonamental en la fixació escrita del dret romà.
- ✓ Roma va dominar progressivament el Laci i la península Itàlica abans d'enfrontar-se a Cartago.
- ✓ La República es basava en l'equilibri de poders, però també va patir conflictes socials i polítics.

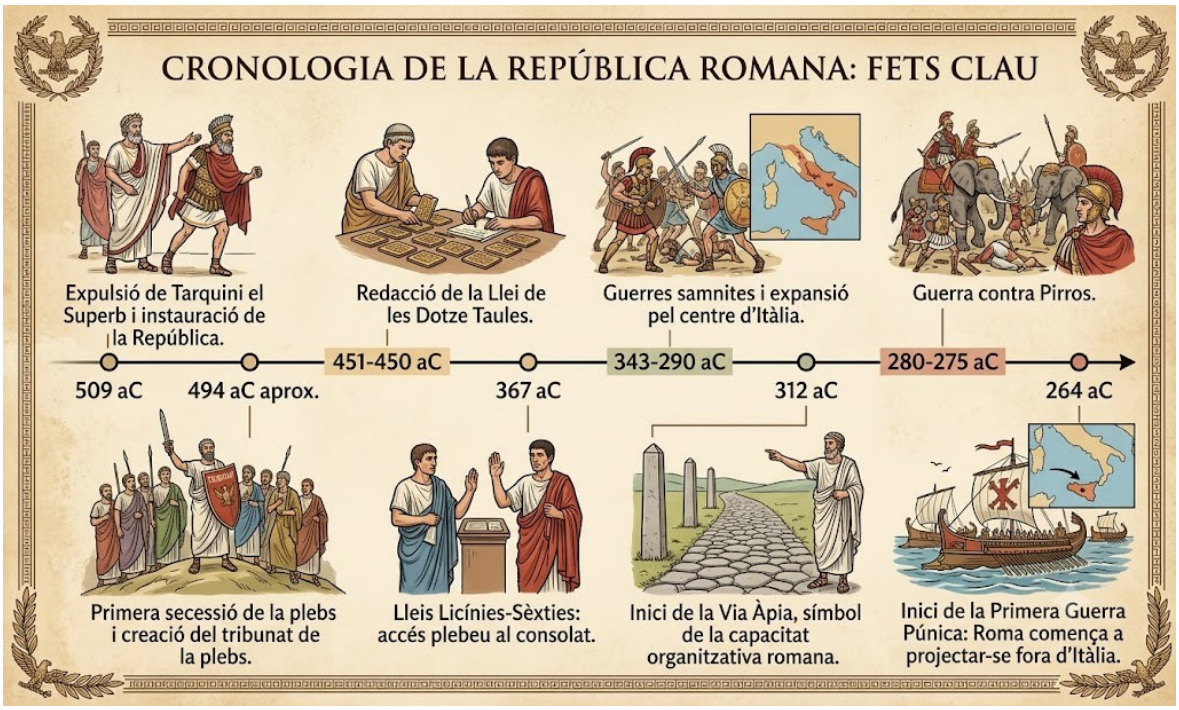

L'EXPANSIÓ DE ROMA FORA D'ITÀLIA: LES GUERRES PÚNIQUES

ROMA ES CONVERTEIX EN UNA POTÈNCIA ITALIANA

Durant els primers segles de la República, Roma va deixar de ser una ciutat-estat del Laci i es va convertir progressivament en la principal potència de la península Itàlica. Primer va imposar-se sobre els pobles veïns del Laci i, després, va estendre el seu domini cap al centre i el sud d'Itàlia.

Aquest procés d'expansió va transformar profundament Roma. La ciutat ja no es limitava a defensar el seu territori, sinó que començava a actuar com una potència militar i política. A mesura que

ISBN: 978-84-09-76230-9

augmentava el seu poder, Roma va entrar en contacte —i finalment en conflicte— amb altres pobles i ciutats de la Mediterrània.

Una vegada controlada bona part d'Itàlia, Roma va topar amb una altra gran potència: **Cartago**.

CARTAGO, LA GRAN RIVAL DE ROMA

Cartago era una ciutat fundada pels fenicis al nord d'Àfrica, a l'actual Tunísia. Durant segles havia esdevingut una gran potència comercial i marítima. Controlava rutes comercials importants i tenia interessos a Sicília, Sardenya, Còrsega, el nord d'Àfrica i la península Ibèrica.

Roma i Cartago representaven dos models de poder diferents:

Roma	**Cartago**
Potència inicialment terrestre	Potència marítima i comercial
Exèrcit de ciutadans	Gran flota i mercenaris
Domini progressiu d'Itàlia	Xarxa comercial mediterrània
Expansió política i militar	Control de rutes i ports

El conflicte entre Roma i Cartago era gairebé inevitable, perquè totes dues ciutats aspiraven a controlar la Mediterrània occidental. Les guerres entre romans i cartaginesos reben el nom de **guerres púniques**, ja que els romans anomenaven *Poeni* els cartaginesos, és a dir, "fenicis".

LA PRIMERA GUERRA PÚNICA

264-241 AC

La **Primera Guerra Púnica** va començar pel control de **Sicília**, una illa situada en un punt estratègic entre Itàlia i el nord d'Àfrica. Sicília era important perquè permetia controlar les rutes marítimes del Mediterrani central.

Fins aquell moment, Roma havia estat sobretot una potència terrestre. Cartago, en canvi, tenia una flota molt poderosa. Per poder enfrontar-s'hi, els romans van haver de construir una armada i aprendre a combatre al mar.

La guerra va ser llarga i costosa, però finalment Roma va derrotar Cartago. Com a conseqüència, Cartago va perdre Sicília, que es va convertir en la primera província romana.

CONSEQÜÈNCIES DE LA PRIMERA GUERRA PÚNICA

La victòria romana va tenir conseqüències molt importants:

- Roma va sortir per primera vegada d'Itàlia.

- Sicília es va convertir en la primera província romana.
- Roma va començar a actuar com una potència mediterrània.
- Cartago va perdre poder, però no va desaparèixer com a rival.
- El conflicte entre Roma i Cartago va continuar obert.

La Primera Guerra Púnica marca, per tant, un canvi fonamental: Roma ja no era només una potència italiana, sinó que començava a construir un domini fora de la península Itàlica.

ENTRE DUES GUERRES: CARTAGO MIRA CAP A HISPÀNIA

Després de la derrota, Cartago va buscar nous territoris per recuperar la seva força econòmica i militar. Un dels espais més importants va ser la **península Ibèrica**, rica en metalls, recursos agrícoles i poblacions que podien aportar soldats.

La família cartaginesa dels **Bàrquides**, especialment Amílcar Barca, Asdrúbal i Anníbal, va tenir un paper fonamental en aquesta expansió. Cartago va reforçar la seva presència al sud i a l'est de la península Ibèrica i va fundar una ciutat molt important: **Cartago Nova**, l'actual Cartagena.

Aquest creixement cartaginès a Hispània preocupava Roma, perquè podia convertir-se en una amenaça directa per als seus interessos.

LA SEGONA GUERRA PÚNICA

218-201 AC

La **Segona Guerra Púnica** va ser una de les guerres més importants de la història de Roma. El protagonista principal per part cartaginesa va ser **Anníbal**, fill d'Amílcar Barca.

El conflicte va esclatar després de l'atac d'Anníbal contra **Sagunt**, ciutat aliada de Roma. Aquest fet va provocar la reacció romana i l'inici d'una nova guerra contra Cartago.

Anníbal va portar a terme una maniobra sorprenent: va sortir d'Hispània, va travessar els Pirineus i els Alps amb el seu exèrcit i va entrar a Itàlia. Durant anys va derrotar els romans en diverses batalles, entre les quals destaca la batalla de **Cannes**.

ISBN: 978-84-09-76230-9

Tot i aquestes victòries, Anníbal no va aconseguir destruir Roma. Mentrestant, els romans van atacar els territoris cartaginesos d'Hispània per tallar-li els recursos i impedir que rebés reforços.

L'ARRIBADA DELS ROMANS A EMPÒRION

L'any **218 aC**, durant la Segona Guerra Púnica, els romans van desembarcar a **Empòrion**, una ciutat grega situada al nord-est de la península Ibèrica.

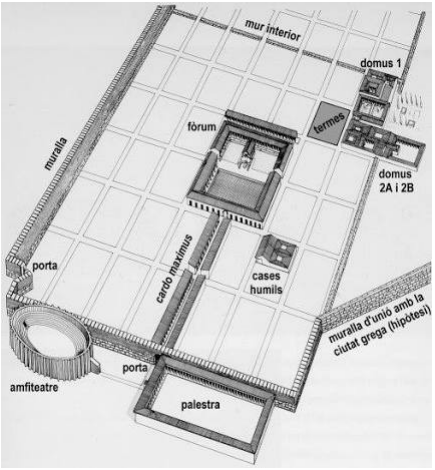

Aquest fet és molt important perquè marca l'inici de la presència romana a Hispània.

Empòrion era un lloc ideal per al desembarcament romà per diversos motius:

- era una ciutat grega i, per tant, més propera als interessos romans que no pas als cartaginesos;
- estava situada en un punt estratègic del litoral mediterrani;
- permetia controlar l'accés al nord-est peninsular;
- servia com a base militar per actuar contra Cartago;
- facilitava el contacte amb altres pobles i territoris de la zona.

A partir d'aquest moment, Empòrion es convertí en una porta d'entrada per a l'expansió romana a Hispània.

EMPÒRION I EMPORIAE

Abans de l'arribada romana, **Empòrion** ja existia com a ciutat grega. El seu nom significa "mercat" o "lloc de comerç", fet que mostra la seva importància com a enclavament comercial.

Amb l'arribada dels romans, el paper de la ciutat va canviar. Al costat de la ciutat grega, s'hi va desenvolupar progressivament una ciutat romana: **Emporiae**.

Aquest espai és especialment interessant perquè mostra la convivència i el contacte entre diferents cultures: els grecs; els pobles indígenes; els romans.

Per això Emporiae és un exemple molt útil per entendre el procés de **romanització**, és a dir, la incorporació progressiva dels territoris conquerits a les formes de vida, d'organització i de cultura romanes.

EMPÒRION: *PORTA D'ENTRADA A LA PENÍNSULA IBÈRICA*

Vide quadern patrimoni urbanístic

EL FINAL DE LA SEGONA GUERRA PÚNICA

La Segona Guerra Púnica va acabar amb la victòria romana. El general romà **Publi Corneli Escipió**, conegut més tard com **Escipió l'Africà**, va derrotar Anníbal a la batalla de **Zama** l'any 202 aC.

Després de la guerra, Cartago va perdre gran part del seu poder militar i polític. Roma, en canvi, va sortir molt reforçada. La victòria va convertir Roma en la gran potència de la Mediterrània occidental.

ISBN: 978-84-09-76230-9

Una de les conseqüències més importants va ser que Roma va consolidar la seva presència a Hispània. El desembarcament a Empòrion havia estat el primer pas d'un procés llarg que acabaria transformant profundament la península Ibèrica.

CONSEQÜÈNCIES GENERALS DE LES GUERRES PÚNIQUES

Les guerres púniques van canviar definitivament la història de Roma.

Les conseqüències principals van ser:

- Roma va deixar de ser una potència només italiana.
- Va començar l'expansió romana per la Mediterrània.
- Sicília es va convertir en la primera província romana.
- Roma va iniciar la seva presència a Hispània.
- Empòrion va esdevenir la porta d'entrada dels romans a la península Ibèrica.
- Cartago va perdre progressivament el seu paper de gran rival.
- Roma va acumular nous territoris, riqueses i responsabilitats polítiques.
- L'expansió va provocar canvis socials i econòmics dins de la República.

IN MEMORIA MANET

Les guerres púniques van ser decisives perquè van transformar Roma en una potència mediterrània. La Primera Guerra Púnica va portar Roma fora d'Itàlia i li va donar el control de Sicília. La Segona Guerra Púnica va portar els romans a Hispània i va convertir Empòrion en el primer gran punt d'entrada romana a la península. A partir d'aquest moment, Roma ja no podia entendre's només com una ciutat italiana, sinó com una potència en expansió capaç d'intervenir en territoris molt allunyats del seu origen.